

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-1-65-58>
УДК 657.1

Яковенко С.Л., Минич Ю.В.

Харківський державний автомобільно-дорожній коледж,
Лозівська філія

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НА АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. У статті розкриваються особливості діяльності автотранспортних підприємств, визначаються чинники впливу на організацію обліку їх фінансово-господарської діяльності. Значна увага звернута на формування виробничих витрат, пов'язаних з перевезеннями та експлуатацією автомобільного транспорту, а також на калькулювання собівартості автотранспортних послуг. Уточнено місце економічного механізму в системі управління підприємством.

Ключові слова: автотранспорт, АТП, види автомобільного транспорту, виробнича діяльність, транспортна система, організація обліку, витрати, собівартість автотранспортних перевезень.

Yakovenko Svitlana, Minich Yuliia

Kharkov State Road and Road College, Lozova branch

FEATURES OF ACCOUNTING AT MOTOR VEHICLES ENTERPRISES

Summary. The article reveals the peculiarities of the activity of motor transport enterprises, determines factors of influence on the organization of accounting of their financial and economic activity. Considerable attention is paid to the formation of production costs associated with transportation and operation of motor transport, as well as to calculate the cost of motor transport services. The place of the economic mechanism in the enterprise management system is specified.

Keywords: motor transport, ATP, types of motor transport, production activity, transport system, organization of accounting, expenses, cost of motor transport.

Постановка проблеми. На сьогодні автомобільний транспорт є доволі важливою галуззю економіки в умовах ринкових відносин в Україні, який займає особливе місце в пасажирських перевезеннях. Обсяги перевезень пасажирів автотранспортом перевищують обсяги залізничного транспорту в рази. Автотранспортом перевозиться майже така ж кількість пасажирів, скільки всіма іншими видами транспорту. Крім того, за відсутності у багатьох громадян особистого транспорту проблема своєчасного і якісного задоволення попиту на перевезення переростає в соціальну, тобто таку, що визначає ставлення населення до якості транспортних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вітчизняних учених охоплюють різноманітні аспекти економічної діяльності автотранспортних підприємств. Зокрема, Шинкаренко В.Г. приділяє увагу удосконаленню автотранспортних послуг, управлінню маркетингом автотранспортних підприємств (далі – АТП) [1-3], Муромець Н.Є. – забезпеченню стійкого функціонування автотранспортної системи регіону [4], Зайцева І.Ю. – захисту підприємств автотранспорту від недружніх поглинань [5], Криворучко О.М. – менеджменту бізнес-процесів автотранспортних підприємств, управління персоналом [6; 7], Шевчук Я.В. – автотранспортній інфраструктурі [8], Примак Д.С. – формуванню виробничих потужностей АТП [9], Дмитрієв І.А., Нікітіна А.В. – управлінню економічною безпекою автотранспортних підприємств [10; 11]. Крім того, Дмитрієв І.А. досліджує оцінку ефективності інвестиційних проєктів на підприємствах автомобільного пасажирського транспорту [12]. Також на сьогодні актуальним є поєднання наукових робіт у галузі економіки автотранспортних підприємств на основі теорії контролінгу.

Мета статті. У даній статті розглядаються особливості обліку на автотранспортних підприємствах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автомобільний транспорт як один із видів економічної діяльності характеризується специфічним веденням бухгалтерського обліку, зокрема, виробничий процес автотранспортних підприємств відрізняється від виробничого процесу підприємств інших галузей економіки наступними ознаками [13]:

- основним видом діяльності є транспортні послуги;
- автотранспорт не пов'язаний із сировиною та її переробкою;
- важливими є технічне обслуговування і ремонт рухомого складу автотранспортних засобів, придбання, зберігання та використання паливно-мастильних матеріалів, автомобільних шин і т. ін.;
- автомобільні перевезення виконуються різними типами і видами автотранспортних засобів, тому облік витрат і доходів та визначення ефективності діяльності ведеться окремо як за видами транспортних засобів, так і за видами перевезень;
- робота автомобільного транспорту є соціально дуже важливою і відповідальною, тому виробничий процес ретельно оформлюється відповідними документами і контролюється органами державного контролю. Крім того, перевезення пасажирів автотранспортом детально регламентуються багатьма законодавчими і нормативно-правовими актами, які останнім часом часто змінюються та доповнюються.

Всі підприємства автомобільного транспорту за ознакою належності поділяються на відомчі і загального користування. Відомчі обслуговують

конкретну галузь економіки і є власністю підприємств цієї галузі. Виробнича діяльність підприємств автомобільного транспорту загальною користування досить різноманітна. Вони виконують основний об'єм перевезень на внутрішньоміських, внутрішньообласних, міжміських та міжнародних магістралях. Автотранспортні підприємства (АТП) за формою власності поділяються на державні, із змішаною формою власності та приватні. За даних умов важливе значення на підприємствах автотранспорту має належна організація обліку. Якщо в плані обліку основних засобів, матеріальних цінностей, заробітної плати, відрахувань на соціальні потреби, грошових коштів та інших об'єктів обліку існує майже єдина, характерна для всіх галузей України методика, то в плані обліку і калькулювання автомобільних послуг, на сьогодні немає чіткої облікової політики. Тому у статті ми запропонували методику обліку витрат і калькуляції собівартості перевезень (робіт, послуг) на транспорті України враховуючи набутий теоретичний та практичний досвід.

Весь автомобільний транспорт України поділяється на вантажний, пасажирський та транспортно-експедиційний. Вантажний автотранспорт організаційно формується в автотранспортні підприємства (АТП). Основу виробничої бази яких складають автомашини, причепа і напівпричепа, тобто рухомий склад, за допомогою якого здійснюються автомобільні перевезення. Автомобільні перевезення за місцем їх здійснення поділяються на внутрішньоміські, внутрішньорайонні і міжміські. Відповідно до такого поділу ведуть окремо і облік перевезень за кожним видом. Крім цього, в АТП ведуть облік рухомого складу за їх моделями, це, в першу чергу, пов'язано з різною вантажопідйомністю, що є основним показником діяльності автопідприємств даного виду.

Основним первинним документом, за допомогою якого здійснюється облік роботи вантажних автомобілів, є дорожній лист. Згідно з його даними здійснюється облік його роботи, витрат пального, нараховується заробітна плата та нарахування на неї як водіям, так і іншим працівникам, які виконують роботи з перевезення вантажів, здійснюються розрахунки за виконану транспортну роботу. Дорожній лист видається водію щоденно перед виїздом з гаражу. Після закінчення роботи водій повертає його диспетчеру. В частині виробничого завдання записи в листі робить диспетчер, фактичні витрати пального вказує водій, всі інші дані про виконану роботу та техніко-економічні показники заповнюються працівниками відповідних відділів АТП та замовником.

Як при відрядній оплаті праці, так і при погодинній застосовують щоденні листи або місячні листи. Бухгалтерія видає дорожні листи працівникам відділу експлуатації під звіт і списує в розхід згідно до реєстрів, складених за даними журналу обліку руху дорожніх листів. В журналі записується кожний дорожній лист, виданий водію, і контролюється повернення дорожнього листа диспетчеру. При видачі дорожнього листа диспетчер обов'язково, перевіряє за журналом здачу водієм попереднього листа, яку він фіксує своїм підписом. Журнал відкривається на кожен рік, і всі дорожні листи в ньому, починаючи з 1.01., суворому нумеруються з першого номера [14].

Важливою особливістю бухгалтерського обліку в АТП є оперативний облік випуску автомобілів на лінію і їх технічний стан. Щоденно диспетчер складає разом з іншими службами диспетчерський рапорт, який є основою для використання його керівництвом АТП у прийнятті рішень щодо підвищення технічної готовності парку автомобілів. В АТП ведеться облік замовлень на перевезення вантажів в спеціальному журналі, де вони реєструються в міру надходження від клієнтів. На основі замовлень на перевезення вантажів, дорожніх листів, товарно-транспортних накладних та інших документів, що підтверджують виконання роботи замовником (клієнтом), бухгалтерія АТП або відділ експлуатації виписують рахунки на оплату перевезень. При зриві перевезень з вини клієнта водієм складається акт про невиконання замовлення. Облік фактично виконаних об'ємів перевезень вантажів згідно до контрактів та договорів ведеться в карточці виконання договорів, контрактів на перевезення вантажів. Карточка відкривається АТП на кожного клієнта, з яким є договір або контракт. Облік в карточках ведеться щомісячно.

Пасажирський автотранспорт теж організаційно формується в АТП або у приватних фірмах. Для кожного автобусного АТП затверджується маршрутна схема. Обліку та економічному аналізу підлягають такі показники роботи автобусів як: протяжність траси (маршруту), нульовий пробіг, швидкість сполучення, час на виконання одного рейсу, час перебування автобуса на лінії, кількість рейсів за день, пробіг автобуса на маршруті. Основним первинним документом бухгалтерського обліку роботи автобусів і нарахування заробітної плати водіям є дорожній лист для міських і приміських маршрутів, який виписується в одному примірнику диспетчером і видається водію. В пасажирських АТП використовують одноденні і багатоденні дорожні листи автобусів. Останні використовують протягом місяця. Крім обслуговування рейсових маршрутів, автобуси АТП здійснюють перевезення за разовими замовленнями. З цією метою ведуть книгу замовлень, в якій реєструється рух дорожніх листів та довідок замовників. Облік експлуатаційної роботи автобусів здійснюється на основі даних дорожніх листів в карточках обліку роботи автобусів, які відкриваються на місяць. Облік роботи легкових автомобілів-таксі ведеться також згідно з дорожчими листами. Робота кожного легкового автомобіля-таксі фіксується в особових карточках, які потім узагальнюються в зведених відомості обліку роботи легкових автомобілів. В ній відображаються ступінь використання парку легкових машин, простої через причини, виконання плану доходів, визначається економія або перевитрата палива.

Транспортно-експедиційне обслуговування включає в себе комплекс робіт, зв'язаних з підготовкою, відправленням і одержанням вантажів, а також послуги по транспортному обслуговуванню населення (підготовку вантажів до перевезень, організацію перевезень, навантажувально-розвантажувальні роботи, складські операції по короткотерміновому зберіганню вантажів, експедирування по зовнішньоторгових операціях, операції з обслуговування населення: приймання

вантажів, їх пакування, доставка квитків додому тощо). Виконання всіх цих робіт організовується на договірній основі. Договори, що складаються між окремими замовниками і транспортно-експедиційним підприємством, зводять в єдиний пакет замовлень. Облік замовлень на виконання транспортно-експедиційних послуг (ТЕП) ведеться в спеціальній книзі приймання замовлень на основі даних про замовлення, які надійшли протягом доби, складається заявка на необхідну кількість автомобілів за типами і марками. Потім диспетчер складає зведену заявку, яку направляє в АТП. Приймні пункти ТЕП при прийманні замовлень від населення одержують готівку і оформляють квитанції про оплату вартості транспортно-експедиційних послуг. Облік робота автомобілів на транспортно-експедиційним обслуговуванні ведеться працівниками ТЕП в карточці обліку роботи автомобілів. Карточка заповнюється у двох екземплярах на основі добових звітів відділень (диспетчерських пунктів) і договору із замовником.

Найпоширенішою формою обліку в автотранспортних підприємствах є журнально-ордерна форма обліку. Вона використовується, як правило на великих автопідприємствах. Приватні автоспостроєння використовують спрощену та просту форму бухгалтерського обліку із застосуванням певного набору відомостей, залежно від кількості облікових операцій, а також Журнал-Головна. При цьому широко застосовуються комп'ютерні технології та типові задачі з автоматизованих робочих місць бухгалтера (АРМБ). У структурних підрозділах транспортних підприємств, виділених в окремі виробничі одиниці, які відносяться до інших галузей народного господарства (промисловість, будівництво та інші), застосовуються типові положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) відповідних галузей.

Планування собівартості перевезень (робіт, послуг) є складовою частиною плану економічного та соціального розвитку транспортного підприємства, який розробляється ними самостійно на підставі показників планового обсягу перевезень вантажів і пасажирів та інших робіт і послуг, роботи рухомого складу, продуктивності праці, фонду її оплати та інших. Розрахунки собівартості перевезень на міжнародному сполученні здійснюються у гривнях згідно з відповідним офіційним курсом Національного банку

України. Розрахунки планової величини собівартості використовуються для визначення прибутку, оцінки економічної ефективності заходів щодо покращення експлуатації транспортних засобів, підвищення технічного рівня транспорту, прогнозування тарифів і цін. Метою обліку собівартості є своєчасне, повне та достовірне визначення фактичних витрат на перевезення та інші роботи і послуги, що виконані транспортними підприємствами, включаючи видатки в іноземній валюті, перераховані у гривнях відповідно до офіційного курсу Національного банку України, а також непродуктивних витрат і видатків, допущених на окремих ділянках роботи. Дані обліку собівартості використовуються для оцінки фінансово-господарської діяльності на транспортних підприємствах та їх структурних підрозділах, виявлення резервів скорочення втрат [15].

Калькулювання собівартості перевезень (робіт, послуг) є важливим засобом для проведення якісного аналізу витрат транспортних підприємств та організацій, обґрунтування проведення організаційно-технічних заходів. До собівартості перевезень (робіт, послуг) включаються витрати трудових і матеріальних ресурсів, витрати на відтворення основних виробничих засобів та інші поточні витрати, пов'язані із здійсненням перевезень (робіт, послуг). До складу витрат, що включаються до собівартості перевезень (робіт, послуг), належать затрати, безпосередньо обумовлені технологією та організацією процесів перевезень вантажів і пасажирів та інших робіт і послуг. Порядок відображення витрат у бухгалтерському обліку регламентується П(с)БО 16 «Витрати» [16].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ведення бухгалтерського обліку автотранспортного підприємства має ряд особливостей. Синтетичний та аналітичний облік безпосередньо на підприємстві є дуже суворим. Адміністрація підприємства повинна постійно слідкувати за технічним станом автомобілів, при потребі замінити окремі вузли, деталі, проводити ремонтні роботи та профілактичні огляди. Все це обов'язково повинно знаходити своє відображення в обліку. Для виходу підприємств на міжнародний ринок вони мають дотримуватись правил ведення звітності не лише за вітчизняними, а й за Міжнародними стандартами фінансової звітності, адаптувати звітність до потреб іноземних інвесторів.

Список літератури:

1. Шинкаренко В.Г. Удосконалення автотранспортних послуг [Текст] / Шинкаренко В.Г., Ананко І.М.; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Х.: ХНДАУ, 2011. – 33 с.
2. Шинкаренко В.Г. Управление маркетингом взаимоотношений автотранспортного предприятия с потребителями услуг [Текст] : моногр. / В.Г. Шинкаренко, И.В. Федотова; Харьк. нац. автомоб.-дорож. ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2009. – 251 с.
3. Шинкаренко В.Г. Разработка автотранспортных услуг [Текст]: монография / В.Г. Шинкаренко, И.М. Ананко; Харьк. нац. автомобил.-дорож. ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2012. – 251 с.
4. Муромець Н.С. Забезпечення стійкого функціонування автотранспортної системи регіону [Текст]: монографія / Муромець Наталія Євгенівна, Черноус Оксана Іванівна; ПВНЗ «Донець, акад. автомоб. трансп.». – Донецьк: ВІК, 2010. – 277 с.
5. Зайцева І.Ю. Економіко-організаційні основи захисту підприємств автотранспорту від недружніх поглинань [Текст]: монографія / І.Ю. Зайцева. – Х.: УкрДАЗТ, 2011. – 427 с.
6. Криворучко О.М. Менеджмент бізнес-процесів автотранспортних підприємств [Текст]: монографія / Криворучко О.М., Сукач Ю.О.; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2012. – 243 с.
7. Криворучко О.М. Розробка стратегій управління персоналом автотранспортного підприємства [Текст]: [наук.-метод. рек.] / Криворучко О.М., Водолажська Т.О.; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2013. – 35 с.

8. Шевчук Я.В. Автотранспортна інфраструктура: теорія і методи сучасних регіональних досліджень [Текст]: монографія / Шевчук Ярослав Васильович; Держ. вищ. навч. закл. «Ужгород. нац. ун-т». – Ужгород: Ліга-Прес, 2011. – 376 с.
9. Примак Д.С. Формирование и оценка производственной мощности предприятий автотранспорта [Текст]: монографія / Денис Примак. – К.: Талком, 2014. – 51 с.
10. Дмитрієв І.А. Управління економічною безпекою автотранспортного підприємства [Текст]: монографія / Дмитрієв І.А., Близнюк А.О., Онісіфорова В.Ю.; Харків. нац. автомоб.-дорож. ун-т. – Харків: ХНАДУ, 2014. – 215 с. Ефективність та результативність розвитку підприємств.
11. Нікітіна А.В. Управління економічною безпекою автотранспортних підприємств в глобальному середовищі [Текст]: монографія / А.В. Нікітіна, Д.А. Горовий, Д.В. Бабич; Харків. нац. автомоб.-дорож. ун-т. – Харків: ХНАДУ, 2015. 186 с.
12. Дмитрієв І.А. Оцінка ефективності інвестиційних проектів на підприємствах автомобільного пасажирського транспорту [Текст]: монографія / І.А. Дмитрієв, В.В. Блага, В.В. Благой; Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2010. – 175 с.
13. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом», затверджені наказом Міністерства транспорту України від 02.07.2010 р. № 427.
14. Остап'юк М.Я., Остапюк Ю.М. Бухгалтерський облік на автомобільному транспорті: навч. та практ. посіб. / М.Я.Остап'юк, Ю.М. Остапюк. – Тернопіль: СМП «Мережа», 1998. – 42 с.
15. Методичні рекомендації з формування собівартості перевезень (робіт, послуг) на транспорті, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 05.02.2001 р. № 65.
16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджений наказом Мінфіну України від 31.12.1999 р. № 318.